

Отже, казка «Щасливий принц» має глибоке філософське та моральне підґрунтя, однак для п'ятикласників її філософські ідеї можуть виявитися надто складними для повного розуміння. Згідно з теоріями розвитку раннього мислення, діти цього віку здебільшого оперують конкретними поняттями, що ускладнює сприйняття абстрактних моральних питань. Тому, враховуючи попередній аналіз, доцільніше було б вивчати цей твір у 6-7 класах, коли школярі вже здатні аналізувати символіку і глибше сприймати авторський посил.

Література

1. Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти / О. М. Ніколенко та ін. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2023. 103 с.
2. Варій М. Й. Загальна психологія: підруч. для студентів ВНЗ. 3-тє вид. Київ : Центр учб. літ., 2009. 1007 с.
3. Вікова психологія : навч. посіб. / О. П. Сергеєнкова та ін. Київ : Центр учб. літ., 2012. 376 с.
4. Wilde O. The Fairy Tales / ed. by O. Huhalova-Mieshkova. Kharkiv : Folio, 2020. 124 p.

Дмитро Костусяк
здобувач наукового ступеня «доктор філософії»
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Науковий керівник: канд. філол. наук,
професор Громик Ю. В.

ПОВНІ НЕСТЯГНЕНІ ФОРМИ ВИРАЖЕННЯ АТРИБУТИВНИХ ВІДНОШЕНЬ У ЗАХІДНОПОЛІСЬКОМУ ДІАЛЕКТІ

Лінгвальні елементи західнополіських говірок перебувають у сфері наукових зацікавлень мовознавців, які корпусом фактичного матеріалу зазвичай обирають спонтанне мовлення діалектоносіїв [2; 4], а також фольклор [1] і художні твори [3], що містять говіркові одиниці. Зазначені джерела часто використовують для опису фонетичної, словотвірної та морфологічної

своєрідності діалектів, натомість їхня синтаксична спеціалізація з'ясована меншою мірою. До фрагментарно опрацьованих питань належить дослідження повних нестягнених форм, що реалізують атрибутивні відношення в різних говіркових групах Західного Полісся. У системі виражальних засобів цього різновиду домінують прикметники й займенники прикметникового різновиду, які важливо проаналізувати в площині синтаксису та принагідно зацентувати увагу на формальних репрезентантах їхніх граматичних значень. Для вияскравлення синтаксичних особливостей мовних одиниць, спеціалізованих на репрезентації ад'єктивної сфери, скористаємося зв'язними діалектними текстами, які уклав Г. Л. Аркушин [ГзБ; ГзВП; ГзП].

В усному мовленні респондентів західнополіського ареалу виявляємо повні нестягнені прикметникові й займенникові форми, що перебувають у підпорядкуванні субстантивів на позначення істот і неістот. Волинсько-поліський, підляський і берестейсько-пінський говірковий простір представлений нестягненими ознаковими словами жіночого роду однини із закінченнями *-айа*, наприклад: ну_ї **тайа** |баба нап^е|сала / (ГзВП, с. 18); // б|рала мас'л'у|ки^е / б|рала кужа|к'е / то_та|к'її чер|вонїй / ви|соки^еї / го|ловка **чер|вонайа** // |пот'ім / и: / |асин'ойу / е: / |тийї / тим // зе|л'енки / зе|л'ен|ки^е // о|пен'ки^і / зе|л'ен|ке / та|ки^еїї во|на зе|л'он... / **зе|л'енайа** та|кайа // (ГзП, с. 24); // то *ще* |пол'с'ка |банда |тайак **та|кайа** хо|дила // (ГзП, с. 68); / а_там (указівним пальцем) **та|кайа** вул'|шинка *ще* зарос|ла |мусит' / (ГзБ, с. 62); / ун|до за_возом / **ста|райа** / старо|вата |хатка / (ГзБ, с. 108). Серед атрибутивних одиниць цього різновиду домінують займенники, відносно однаковою мірою вжиті в препозиції та постпозиції щодо опорного субстантива. Нестягнені форми прикметників також представлені в різних говіркових групах Західного Полісся, проте частіше вони зазнають вербалізації, формуючи складений іменний присудок.

У вираженні означень, підпорядкованих керованим членам речення в знахідному відмінку однини, беруть участь прикметники й формально близькі до них займенники з флексією *-уйу*: а_їй|сти_ж ни_да|вал-и^е // |йїл-и б|рукву **гни|л-уйу** / |йїл-и кача|ни^е / об|р'ізи^ени^е (ГзВП, с. 14); ка|ж'у на_бабу на_туйу

с_камин' по|дол'ска // (ГзВП, с. 43); / ну_і с_того пос|тавили криж і_там на_тій го|ри пос|тавили |нову|у цер|к'евку / (ГзП, с. 476); // і_там во|ни |дал'і од_мене вти|кайут' // и: / |я |думай|у |буду |йшла / дес' з|дибл'у |я|кус' |ул'ицу |пущ|туй|у // (ГзП, с. 482); / а_хто_там |дивиц':а на_туй|у |рибу! / (ГзП, с. 88); / а_там пущ|тав'іл'і |там|туй|у |церков // (ГзП, с. 150); / а_вже |як ве|с'іл'е коб |в'іте з|нал'і / |й|йечн'у |я|куй|у |добру нек|л'і / (сміється) / (ГзП, с. 302); / дуч'ку |моло|дуй|у по|хо|вала (кивок) / (ГзБ, с. 288); // так во|ниє |силоу заш|л'і в_туй|у ква|т'іру // (ГзБ, с. 116). Діалектоносії Західного Полісся, уживаючи поспіль дві атрибутивні одиниці, переважно тільки одну з них оформлюють як повну нестягнену: / а вун |дивиц':а и |голку вз'ев |та|куй|у в'іл'іку // (ГзП, с. 178); / кла|де з|найете |пара|сол'ку |та|куй|у в'ел'іку / (ГзП, с. 370). Поданий фактичний матеріал засвідчує, що виражені знахідним відмінком атрибути зазвичай перебувають перед опорним словом, хоч зрідка здатні переміщуватися в постпозицію щодо нього. Фрагментарним є підпорядкування субстантиву, розташованому не безпосередньо біля вираженого нестягненою формою означення, а через кілька членів речення: / там |та|куй|у б|рал'і дес' |кар|точку чи |що / (ГзП, с. 246).

Акцентуючи увагу на морфологічних ознаках повних нестягнених форм прикметників середнього роду, засвідчених у липенській говірці західнополісько-середньополіського пограниччя, Ю. В. Громик наголошує, що в називному й знахідному відмінках їм приманна колишня флексія м'якого різновиду -ейє: «Нині закінчення -ейє виступає незалежно від характеру кінцевого приголосного основи і в наголошеній позиції загалом домінує ..., у ненаголошеній же трапляється значно рідше» [2, с. 56]. Прикметники й атрибутивно оформлені займенники з цією флексією виявляємо у волинсько-поліських, підляських й берестейсько-пінських говірках, наприклад: / то_т|реба по|думати // |що то бу|ло |велике|ейє |д'ело / е: // (ГзВП, с. 188); // перет|римали |те|ейє |л'іто / то |на_зиму вже |с'ійати / (ГзП, с. 464); / |що_ж^ш_то за_мо|л-о|духа? / то_то мо|л-о|духа со|б'і п|лат':а (показала на себе) до_зем|н'і |до|у|ген'ке^{йє} / (ГзП, с. 128); |воду |г|рил'и / |чигу|нами

(підтвердила) / да в **те́йе** жл'укто лил'и (показує) (ГзБ, с. 228). Крім того, у моделюванні атрибутивних відношень беруть участь мовні одиниці зі словозмінним афіксом твердого різновиду *-ойе*, представлені в різних говіркових групах Західного Полісся, наприклад: / то в од^{ни}й пол'о^{вин}'і три^{мал}-и **там^{тойе}** з^биж'е / а в од^{ни}й зро^бил'и пич' // (ГзВП, с. 107); / то рос^{казу}вала во^{на} за **тойе** ве^сіл':е / (ГзВП, с. 59); // коп кол'іс' на **чу^жойе** се^{ло} д^{ив}чина пош^{ла} на му^зику!.. // (ГзП, с. 218); / йа н'е з^найу / шо так назива^йец'а **тойе** се^{ло} // (ГзП, с. 140); / дуже в нас **та^койе** с'в'ато о^{жи}далос' / (ГзП, с. 28); // а там од во^{ди}е вже **ста^ройе** се^{ло} / але во^{но} за^рос'л'оне (розвела руки й опустила вниз) / (ГзБ, с. 56); / **та^койе** со^бит'іе по^{мн}'у // (ГзБ, с. 260).

Певну спільність виявляють ужиті в множині повні нестягнені форми як засоби вираження атрибутивних відношень. У волинсько-поліському, підляському й берестейському говірковому матеріалі виявляємо узгоджені означення, репрезентовані прикметниками й займенниками прикметникового різновиду із закінченнями *-ийі*, наприклад: а на во^д'і / йа^кшо п'ідиш ку^патис'а / **тийі** русал'к'іе / вод'а^{ни}ийі / сх^ватит' за^ногу і п^{ут}'егне на^дно // (ГзВП, с. 223); // оч^инил-и **тийі** д^вери / (ГзВП, с. 18); // йа^гут бу^ло по^{вно} бо хо^дил'і з^би^рал'і / тим жи^л'і / груш'к'і то йа^блика **су^хийі** / (ГзП, с. 44); / ну ви^чера то бу^ла по^{сна} / **пос^тнийі** ст^рави // (ГзП, с. 61); / то ти^пер вже в нас / в **ка^жнийі** хат'і (вказівним пальцем на сусідні хати) бу^{ли} в^нук'і / (ГзБ, с. 188); / да ус^тел'имо **тийі** / **тийі** пол'отна / (ГзБ, с. 228). У мовленні респондентів Волинського Полісся натрапляємо на повні нестягнені маркери означальної сфери, у структурі яких засвідчені флексії *-ийа*, *-йя*, *-ейе*: / так **тийа** ба^би на^хури го^ворат' / йа з^найу шо ко^{ни} с'тали / ни^їдут' ни^ку^да / (ГзВП, с. 112); по^сл'а ро^били **та^к'йя** зим^л'анки / (ГзВП, с. 392); // а д'іт **ка^ж'е** / рос^тут' / йе шче **те́йе** ду^биє / (ГзВП, с. 250). Моделювання узгоджених означень, представлених у говірковому матеріалі діалектоносіїв Підляшшя й Берестейщини, пов'язане із закінченням *-ийе*, наприклад: // йа б^рала гри^биє **п^рав^дивийе** / (ГзП, с. 24); / бат'к'і йо^{го} / **ста^рийе** но ос^тал'іс' // (ГзП, с. 344); / то **тийе** д'ет'і не з^нал'і бат'ка / (ГзП, с. 118); / ну **ста^рийе** ба^би

розгово|рил'іса / (ГзБ, с. 28); / соб'і|райут ^е с|тарийе с|тарийе ко|л'оса із ма|ш'ін с т|ракторов там / (ГзБ, с. 150). Підляські особливості нестягнених множинних атрибутів випрозорює словозмінний афікс -ийе, зауважений, щоправда, тільки після задньоязикових та [г]: / с т|ого ко|нопл'і то ил'і шн'ур|к'і та|к'ийе в'іл'і / (ГзП, с. 338); // то так вже т'ашко |наши |жирчичи то |барVo |дужо |того п'ерен'ес|л'і / та|к'ийе труд|нос'ц'і / (ГзП, с. 150). Засвідчені в ад'єктивній сфері повні нестягнені займенники перебувають у закріпленій за ними препозиції щодо іменника, від якого вони залежать. Натомість для вжитих у множині прикметників домінантною є позиція після субстантива, що надає їм комунікативної значущості.

Отже, у волинсько-поліському, підляському й берестейсько-пінському діалектному просторі атрибутивні одиниці, виражені повними нестягненими формами, перебувають у зв'язку узгодження з препозитивно чи постпозитивно вжитими щодо них опорними іменниками. Говірковий матеріал аналізованого ареалу виявляє деяку морфологічну спільність, що увиразнюють флексії жіночого роду -айа й -уйу відповідно в називному та знахідному відмінках, -ейе, -ойе – в ознакових словах середнього роду, -ийі – у множині. Моделювання атрибутивних відношень пов'язане з ужитими в множині мовними одиницями, засобом вираження словозмінних характеристик яких слугують виявлені в говіркових групах Волинського Полісся афікси -ийа, -ййа, -ейе, у підляському й берестейському ареалах – закінчення -ийе, у мовленні підляшуків – -ийе.

Перспективу дослідження західнополіського матеріалу становить визначення закономірностей реалізації означальної сфери вторинними маркерами, поєднаними зв'язком керування та прилягання.

Література

1. Грицевич Ю. Діалектний компонент у фольклорних текстах із Західного Полісся : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 192 с.
2. Громик Ю. «Наша байка зусьом начча»: поліська говірка с. Липне : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 288 с.

3. Громик Ю., Яворський А. Поліські діалекти в сучасній художній літературі: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 304 с.

4. Ткачук М. Західнополіський ареал і стандарт української літературної мови: чинники та механізми взаємодії. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2022. № 2 (32). С. 76–84.

Список умовних скорочень

ГзБ – Аркушин Г. Голоси з Берестейщини (Тексти). Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2012. 536 с.

ГзВП – Аркушин Г. Голоси з Волинського Полісся (Тексти). Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2010. 542 с. + 2 електрон. опт. диски (DVD).

ГзП – Аркушин Г. Голоси з Підляшся: тексти. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. 534 с.

*Костусяк Н. М., доктор філол. наук, професор,
завідувач кафедри – професор кафедри
української мови та лінгводидактики
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

ЗООМЕТАФОРИ В МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ ПЕРІОДУ ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ

Медіаджерела періоду російсько-української війни вирізняє розкутість, креативне омовлення актуальних подій, наявність лексем із виразними конотативними відтінками, а також переносно вжитих одиниць, серед яких чільне місце належить метафорам. Засвідчені в газетному дискурсі вторинні номінації цього різновиду вже були предметом наукових зацікавлень [2; 3; 4; 5], проте в переліку різних за значеннєвими параметрами переносних назв фрагментарність виявляє опис зоометафор, продукування яких не стишує обертів. З огляду на це видається актуальним схарактеризувати побудовані на переосмисленні номінацій тваринного світу лексеми, які поки не знайшли віддзеркалення в лінгвістичних студіях чи проаналізовані в іншій площині; дослідити їх у контексті мовної динамки, реалізації образності, оцінності, а іноді